Opgesteld door: Jos Keuning en Ilse Papenburg (antwoordspecialisten) en Martine Gijsel (kennismakelaar)
Geraadpleegde expert: Evelien Krikhaar (Expertisecentrum Nederlands)
Vraagsteller: leerkracht basisonderwijs
Referentie: Kennisrotonde (2020). *Mag een leerkracht de voorbereiding, afname en/of beoordeling van dictees aanpassen voor een goede beoordeling van de spellingvaardigheid van leerlingen met dyslexie?* (KR. 799). Den Haag: Kennisrotonde.

Datum: 23 maart 2020

Vraag
Mag een leerkracht de voorbereiding, afname en/of beoordeling van dictees aanpassen voor een goede beoordeling van de spellingvaardigheid van leerlingen met dyslexie?

Kort antwoord
Of een leerkracht de afname- of beoordelingsprocedure van een dictee mag aanpassen bij dyslectische leerlingen hangt af van het doel. Als de leerkracht de leerling wil kunnen vergelijken met de andere leerlingen in de klas en/of een landelijke norm, zijn wijzigingen niet toegestaan. Als het dictee formatief wordt ingezet en de leerkracht uitsluitend de toets wil gebruiken om de leerling verder te helpen in het leren, zijn wijzigingen wel mogelijk. Het verdient aanbeveling om hier binnen de school afspraken over te maken zodat door de leerjaren heen dezelfde aanpassingen worden toegepast en resultaten van de leerling met eerdere resultaten vergelijkbaar blijven.

Toelichting antwoord

Om problemen (later) in de schoolloopbaan te voorkomen, is het belangrijk om de spellingontwikkeling van leerlingen al vanaf een vroeg stadium systematisch te volgen. Scholen gebruiken daar vaak dictees voor. Maar hoe beoordeel je een dictee van leerlingen met dyslexie eerlijk? En in hoeverre zijn wijzigingen in de afnameprocedure op zijn plaats?

Dyslexie en spellingvaardigheid
Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking (SDN, 2016).

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

In dictees zie je de spellingproblemen van leerlingen met dyslexie terug. Hun fouten zijn echter niet zo eenvoudig te onderscheiden van de fouten die leerlingen zonder dyslexie maken (Bourassa & Treiman, 2003). Met andere woorden: het is niet zonder meer mogelijk om zogenaamde typische 'dyslectische' spellingfouten te herkennen en deze bijvoorbeeld niet te laten meetellen in de beoordeling, om de leerlingen niet te demotiveren. Wat kan dan wel?

Kwaliteit van toetsen
Als we de kwaliteitscriteria van de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) strikt volgen, zijn wijzigingen in de afname- en beoordelingsprocedure niet toegestaan, óók niet bij leerlingen met dyslexie. In het beoordelingssysteem is onder andere te lezen dat inhoud, vorm en volgorde voor iedereen hetzelfde moeten zijn om scores te kunnen interpreteren en vergelijken. Daarnaast vindt de commissie een objectief scoringssysteem belangrijk (Evers et al., 2010 p. 10).

Kwaliteitscriteria in relatie tot toetsdoel
Afhankelijk van het toetsdoel van de leerkracht zijn er mogelijkheden om aanpassingen te doen. Kortweg gezegd: bij summatief gebruik van een toets kan de leerkracht geen aanpassingen doen, bij formatief gebruik wel.
Bij een dictee dat summatief wordt ingezet, gebruikt de leerkracht een dictee om de spellingvaardigheid van leerlingen af te zetten tegen een landelijke norm of voor een cijfer. In dat geval kan je de score niet interpreteren als je wijzigingen aanbrengt in de voorbereiding, afname en/of beoordeling. Als de leerkracht leerlingen gelijk wil beoordelen en/of wil vergelijken moeten immers alle condities gestandaardiseerd zijn. Enkel als de leerling vanwege de ernst van de problematiek niet in staat is om het dictee uit te voeren, kan de leerkracht ervoor kiezen om de leerlingen dispensatie te geven. Een voorbeeld van dispensatie is dat de leerling het betreffende dictee niet maakt (Scheltinga, Gijsel, Van Druenen, & Verhoeven, 2011).

Als een dictee formatief wordt ingezet, kunnen er wél aanpassingen in de afname- of beoordelingsprocedure doorgevoerd worden. De leerkracht gebruikt de toets dan met een ander doel of om andere dingen te weten te komen, bijvoorbeeld om leerlingen te motiveren of om het onderwijsaanbod af te stemmen op de leerbehoeften (Hopster-den Otter, 2019). De leerkracht kan de toets ook gebruiken om vast te stellen of een bepaalde spellingcategorie beheerst wordt of om te bepalen wat het effect van inoefenen is op het presteren van de leerling. Het strikt volgen van de afname- en beoordelingsprocedure is dan niet nodig. Formatieve evaluatie kan bijdragen aan betere leerprestaties, meer motivatie en meer eigenaarschap van leerlingen (Kennisrotonde, 2017). De leerkracht kan er zelfs voor kiezen om de leerling feedback te geven tijdens de afname of om het dictee in te bedden in een diagnostisch gesprek. Vergelijkbaarheid met andere leerlingen is in die gevallen van ondergeschikt belang. In het protocol Leesproblemen en Dyslexie (Scheltinga, Gijsel, Van Druenen, & Verhoeven, 2011) worden evidence-informed richtlijnen gegeven voor het geven van effectieve feedback op de spellingvaardigheid van leerlingen.

Wijzigingen zijn maatwerk
Iedere leerling is uniek en zoals vermeld laten de spellingfouten van leerlingen met dyslexie zich niet gemakkelijk onderscheiden van die van leerlingen zonder dyslexie (Bourassa & Treiman, 2003). Wijzigingen in afname- of beoordelingsprocedure vragen daarom om maatwerk (Cito, 2019). Een aantal tips:
- Probeer vooraf te bepalen wat eventuele bijeffecten kunnen zijn van de voorgenomen aanpassing.
- Maak teambreed afspraken over welke aanpassingen in welke situaties toegepast kunnen worden, en vooral ook, welke niet.
– Noteer als er afgeweken wordt van de afname-instructie. Zo zorg je ervoor dat over de jaren heen de resultaten van de leerling vergelijkbaar blijven.
- Kijk in de handleiding van de betreffende toets naar de instructies voor afname en beoordeling. Vaak is in de toetshandleiding te vinden wat wel en niet kan, en wat eventuele gevolgen zijn van de aanpassing op de interpretatie van de toetsscore.

Geraadpleegde bronnen

Bourassa, D.C., & Treiman, R. (2003). Spelling in children with dyslexia: analysis from the Treiman-Bourassa early spelling test. *Scientific studies of reading, 7*, 309-333.

Cito (2019). *Hulpmiddelen en aanpassingen bij de LVS-toetsen en de Entreetoets*. Arnhem: Cito.

Evers, A., Lucassen, W., Meijer, R. & Sijtsma, K. (2010). *COTAN Beoordelingssysteem voor de kwaliteit van tests.* NIP/COTAN: Amsterdam.

Hopster - den Otter, D. (2019). *Formative Assessment Design: A Balancing Act.* Universiteit Twente: Enschede.

Kennisrotonde. (2017). Wat is er in de wetenschappelijke literatuur bekend over de effecten van formatief evalueren? (KR. 162 en 212). Den Haag: Kennisrotonde.

Scheltinga, F., Gijsel, M., van Druenen, M., & Verhoeven, L. (2011). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8.* Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

SDN (2016). *Diagnose van dyslexie. Herziene versie.* Bilthoven: Stichting Dyslexie Nederland.

Onderwijssector

Primair onderwijs; speciaal onderwijs

Trefwoorden

Dyslexie, Spelling, Dictee, toetsen, formatief, summatief